

می توان ادعا کرد که لایسیته

مختص فرانسه است؟ بیش از یک قرن است که اروپا دستخوش آیا می های عمیق اقتصادی و فرهنگی شده است. برای مثال، های بزرگ، تحولات سیاسی و دگرگونی درگیری اند، تأثیرات یک رژیم سرکوبگر شوروی بر احساسات مذهبی پیشین در کشورهایی که به آن ضمیمه شده برانگیز است پرسش

توان دو منطق اصلی را در اروپا تشخیص داد. از یک سو، فرایند سکولاریزاسیون نتیجه مبارزه می شود و خواهان حفظ نفوذ خود بر دولت کار تلقی می گرا با کلیسایی است که محافظه خواهان چپ جمهوری است. این پدیده اغلب مختص کشورهای کاتولیک است. از سوی دیگر، جنبش سکولارسازی به معنای شود آزادسازی تدریجی و آرام جامعه و کلیساست که بیشتر در کشورهای پروتستان دیده می

- کاتولیسیسم
- کاتولیسیسم آیین یونانی
- ارتدکس
- پروتستانسیسم
- ارتدکس مونوفیستی ارمنی
- گری سنی
- گری شیعه
- بودیسم کالموک
- یهودیت

(suite)کشورهای با سنت کاتولیکی

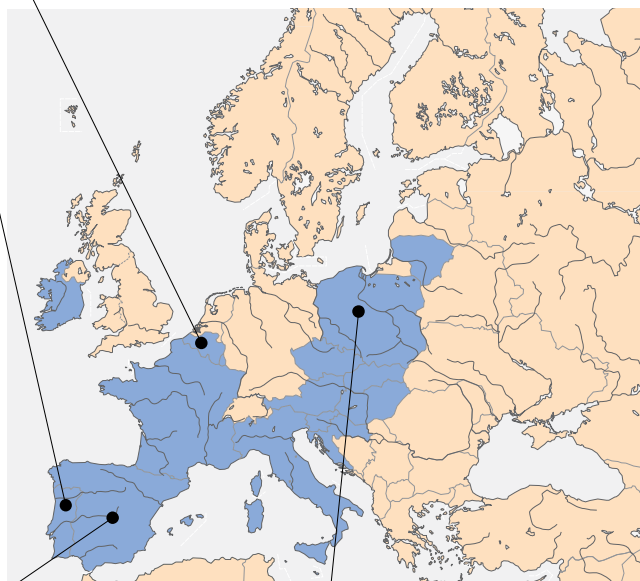
بلژیک

قانون اساسی بلژیک واژه «سکولاریسم» را شناسد. این قانون جدایی کلیسا و دولت رانمی کند، اما از سال‌طور واضح تعیین نمی‌یه ۱۸۳۱ آزادی وجدان را تضمین کرده است. ادیان و دولت مستقل از یکدیگر هستند، هرچند دولت بودجه عمومی قابل توجهی را برای رسمیت شناخته‌اصطلاح «به‌ادیانی که به دهد، از جمله کاتولیک، اند» اختصاص می‌شده پروتستان، انگلیکان، یهودیت، اسلام و ارتدکس. این وضعیت نتیجه سازشی سیاسی است که باعث پیدایش بلژیک شد

پادشاهی بلژیک. تحت تأثیر جنبش سکولار ... که در اواخر قرن نوزدهم در واکنش به سلطه بیش از حد کلیسای کاتولیک شکل گرفت، ها گام‌جمعه به تدریج به سمت جدایی قدرت برداشت. با این حال، روابط میان طرفداران مدارس سکولار و مدارس خصوصی برای برانگیز باقی ماند. بسیاری از ها بحث‌دهه های سکولار تأسیس شدند و از سال‌انجمن ۲۰۰۲، همانند ادیان رسمی، از تخصیص انندند شدبودجه عمومی بهره

Vital Keuller, *Affiche, Ville de Bruxelles. Célébration du 60e anniversaire de la proclamation de l'Indépendance nationale Programme des Fêtes, 1890, BnF, ENT DO-1 (KEULLER, Vital)-GRAND ROUL*

کشوری به شدت مسیحی که تحت سلطه کلیسای روم قرار داشت، پرتغال در این زمینه تغییرات های میخک در ۲۵ بیینی شده توسط انقلاب گل‌پیش آوریل ۱۹۷۴ را تجربه نکرده است. حتی اگر کلیسای کاتولیک دیگر به عنوان دین رسمی شناخته شود، رژیم کنکوردات از سال ۱۹۴۰ همچنان‌نمی برقرار است. آموزش دینی در مدارس دولتی توسط شود و ازدواج مذهبی همانند‌ها تأمین می‌کنش می‌ایندازواج مدنی به حساب می

قانون اساسی سال ۱۹۷۶ اصل جدایی دولت و کلیساها را که در سال ۱۹۱۰ بیان شده بود، به کند کشناسد. ماده ۴۱ تصریح می‌رسمیت می آزادی وجدان، عین و عبادت غیرقابل نقض است. توانندجامع دینی که از دولت جدا هستند، می عبادات خود را آزادانه انجام دهند. نمایندگان کلیسای کاتولیک هنوز هم در زندگی سیاسی پرتغال حضور زیادی دارند، هرچند که تأثیر آنها همیشه دهنده نگرش مردم پرتغال نیست. به عنوان‌کازتاب مثال، در سال ۲۰۰۷، مردم پرتغال در یک ای قانونی کردن سقط‌رسی به طور گسترده‌همه چنین تحت شرایط خاص را تصویب کردند

Affiche du ministère de la propagande, «Arriba España. Los Nacionales», 1936-1939, BnF, ENT QB-1 (1936)-FT6

اسپانیا های عمیق کاتولیکی و شاه‌کشوری با ریشه ها و آزارهای مذهبی، اسپانیا تحت‌درگیری دیکتاتوری فرانکو یک کشور کنکورداتی بود. قانون اساسی ۱۹۷۸ جدایی کلیسا از دولت را کند: کاتولیسیزم دیگر دین رسمی کشوربرقرار می نیست. قانون ارگانیک ۱۹۸۰ آزادی مذهبی را اعلام کند. در مورد توهین به مقدسات و هتک حرمت‌می شوند. بادیگر این موارد توسط قانون مجازات نمی این حال، کلیسای کاتولیک همچنان یک عنصر مهم در هویت اسپانیایی باقی مانده و همچنان بر برخی احزاب سیاسی تأثیرگذار است. از نظر مالی، کلیسا مدناز برخوردار از یک برخورد ویژه بهره است، زیرا تأمین مالی آن بین دولت و کنفرانس شود. کلیسا ۰.۷٪ از بودجه‌ها مذاکره می‌اسقف

لهستان

اشغال کمونیستی در سال ۱۹۴۶ چهره لهستان را سازی،طور عمیقی دگرگون کرد: صنعتی‌به سوادآموزی، تحصیل اجباری از ۷ تا ۱۸ سال، ایجاد ازدواج مدنی و طلاق، و انتقال املاک کلیسا به دولت. پس از سال ۱۹۵۶، قانونی شدن سقط جنین و جلوگیری از بارداری، حنف آموزش دینی های مذهبی دراز مدارس و پایان حضور جماعت ها نیز در همین راستا پیش رفتندبیمارستان

از دهه ۱۹۸۰، در حالی که اقتصاد های ضعیف خود را آشکار شده نشان‌بریزی‌برنامه های فردی بیشتری‌کرد و مردم خواهان آزادی‌می شکل (Solidarność) بودند، اتحادیه میستگی گرفت و مورد حمایت کلیسای کاتولیک قرار گرفت. انتخاب یک پاپ لهستانی، ژان پل دوم، به عنوان رهبر واتیکان نیز بر تحولات اجتماعی تأثیر هایی در باره حق سقط جنین و گذاشت: بحث هایی به نام اوازیم‌ساند‌می جوانان در گروه وجوش‌هایی که حول محور کشیشان پرجنب‌گروم) (گرفتندشکل می

قانون جدایی کلیسا و دولت، که در ۱۷ به ۱۹۸۹ تصویب شد و استقلال ادیان را اعلام کرد، در واقع به کلیسای کاتولیک اجازه داد که اقتدار پیشین خود ...را تحکیم کند. نخستین دولت غیرکمونیستی

تادئوش مازویسکی (۱۹۸۹-۱۹۹۱) با صدور فرمانی دین را به مدارس دولتی بازگرداند. حضور ها اجازه‌ها اجباری نبود، اما کشیش‌در این کلاس یافتند در شورا‌های آموزشی حضور داشته باشند

کرد و روحانیت از سوی دولت حقوق دریافت می کلیسا نیز اموالی را که در دوران کمونیسم ملی شده بودند، بازپس گرفت. همچنین از پرداخت مالیات بر هدایای دریافتی معاف شد. در ژانویه ۱۹۹۳، سقط جنین ممنوع اعلام شد و یک توافق‌نامه با واتیکان امضا گردید. دولت کنترل خود بر ازدواج را راها کرد و سازماندهی آن را به کلیسا سپرد. علاوه بر های‌این، دولت پذیرفت که هیچ نظارتی بر فعالیت ها فقط تحت‌ای که آن‌گونه‌کشیشان نداشته باشد، به صلاحیت واتیکان قرار گرفتند

های بعد، تصویب قوانین مختلفی ماننددر سال های مسیحی» در تلویزیون و انتشار کتابچه‌«ارزش دهنندگان احزاب مترقی، باعث‌اعتراف برای رای گیری سیاسی و هجبت و جدل شد؛ هم از نظر جهت های فردی. اتحادیه اروپا مجبور تأثیر آن بر آزادی شد فشار وارد کند تا قانون اساسی لهستان که در سال ویژه «برابری‌تصویب شد، حقوق بشر و به ۱۹۹۷ همه ادیان» را در بر بگیرد

های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۵ بر سر‌هایی که بین دولت های‌کار آمدند، در جهت ایجاد کشوری با ویژگی دینی‌گام برداشتندشبه

کشورهای با سنت پروتستانی انگلستان

کلیسای انگلیکان در این کشور «مستقر» است، به این معنا که ویش شود. بیست پادشاه، رئیس کلیسا و «مدافع ایمان» محسوب می اسقف نماینده اسقفی کلیسای انگلیکان در مجلس اعیان هستند. مجامع روند گذاری به شمار می کلیسا بخشی از نهادهای قانون

حال، کلیسا تحت نظارت پارلمان قرار دارد و همچنین یک پایین ای نسبت به آید و از هیچ امتیاز ویژه شمار نمی کلیسای دولتی» به» سایر ادیان برخوردار نیست

های مسیحی نیز قانون کفرگویی (توهین به مقدسات) به سایر فرقه گسترش یافت، اما اسلام را شامل نشد. این مسئله باعث شد سلمان الله خمینی در سال ۹۸۹۱ از سوی رشدی از فتوایی که آیت روحانیت ایران علیه او صادر کرده بود، در امان بماند

در حوزه آموزش، مدارس متعلق به تمام ادیان از بودجه دولتی شوند و در نظام آموزش عمومی، نوعی آموزش دینی مند می بهره ش ارائه می

ژ.اچ. شوبوت، کپنهاگ و اطراف آن، ۱۸۳۳،
ها، و عکاسی کتابخانه ملی فرانسه، چاپ
VG-160-)

چند مذهبی

هلند

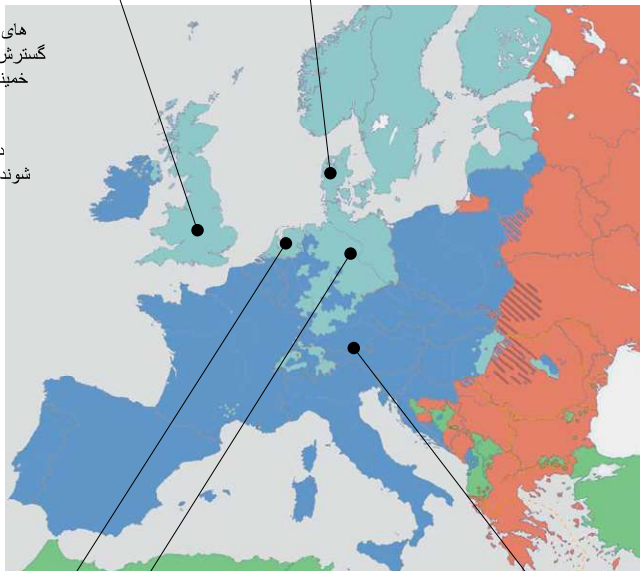
در هلند، آزادی مذهبی از دیرباز بسیار گسترده بوده است، هرچند که کالونیسم شود. عنوان پایه هویت ملی شناخته می به ایده رواداری مذهبی از زمان اراسموس و گروتیوس در قرون پانزدهم و شانزدهم میلادی در ذهنیت مردم این کشور ریشه دواتده است

در سال ۱۷۹۵، تحت فشار فرانسه، جمهوری باتاو تأسیس شد که جدایی کلیسا و دولت را برقرار کرد و بر برابری تمامی ادیان تأکید داشت. مانند بسیاری از کشورها، مسئله سازماندهی آموزش عمومی بیش از برانگیز بود. اما در نهایت، یک قرن بحث قانون اساسی ۱۹۱۷ برابری مدارس دولتی و خصوصی را به رسمیت شناخت و تأمین ها را بر عهده دولت های آن ۱۰٪ هزینه ها جدل پایان داد. این گذاشت، که به سال گرایی گیری نوعی اجتماع تصمیم باعث شکل ای که هر گروه براساس گونه مذهبی شد، به قواعد موردنظر خود سازمان یافت

در دهه ۱۹۶۰، انتقادات شدیدی نسبت به این سیستم مطرح شد و جنبشی برای گشایش اجتماعی و پایان دادن به این های ها شکل گرفت. انجمن بندی تقسیم اومانستی که خواهان سکولار سازی تدریجی مرور زمان شدت فعال شدند و به بودند، به های خود را در جامعه هلند گسترش دادند

دانمارک

در دانمارک، که یک پادشاهی مشروطه و از سال ۱۹۷۳ عضو اتحادیه اروپا است، کلیسای لوتری طبق قانون اساسی همان سال (ماده ۴) از حمایت دولت برخوردار است. پادشاه موظف است حتماً پیرو این مذهب باشد. با توجه به ها (۹۰٪) اینکه اکثریت بزرگی از دانمارکی های مذهبی ها و آیین لوتری هستند، جشن

کنند. نقش مهمی در انسجام اجتماعی ایفا می ... ز هر چند که میزان پالیندی مذهبی در این کشور متوسط است (فقط ۶٪ از مردم به طور منظم به روند). در دانمارک، وزارت امور کلیسایی کلیسا می وجود دارد

کلیسا به یکی از خدمات عمومی در این دولت رفاه عنوان مثال، ثبت احوال را برتبدیل شده است. به ها، بسیاری از مراکز عهده دارد و از طریق انجمن ها، مدارس اجتماعی و آموزشی مانند مهدکودک دبستانی و مراکز نگهداری از معلولان را پیش کند. هر دانمارکی موظف به پرداخت مدیریت می مالیات کلیسایی است، مگر اینکه رسماً انصراف خود را اعلام کند

های درسی مدارس شامل دروس دینی هستند. برنامه و تأییدیه مذهبی جوانان امری معمول است. سایر های حقوق خصوصی ثبت عنوان انجمن ادیان به ها توسط وزارتخانه اند. حدود بیست مورد از آن شده اند و مجاز به صدور اسناد به رسمیت شناخته شده های دولتی برخوردار رسمی هستند، اما از کمک شونندمی

J.-H. Shubothé, *Copenhagen et ses environs*, 1833, BnF, Estampes et photographie, VG-160-8

تلویزیون و دارای «وظیفه نظارت» هستند ... دهد که در مباحثات ها این امکان را می که به آن عمومی دخالت کنند. اتحاد مجدد آلمان در سال ۱۹۹۱ باعث ایجاد یک عدم تعادل شد، طوری که اکثریت مردم آلمان شرقی به پروتستان هستند، علیرغم پنجاه سال کمونیسم

علاوه بر این، جایگاه کلیساها در آموزش و ای مورد بحث قرار پرورش به طور فزاینده گرفته است. در این زمینه، جامعه مسلمان نسبتاً ویژه باکند و انتقادی برخورد کرده است (به ها در باره هایی از سوی دادگاه صدور حکم زند، های مذهبی آسیب می مسائلی که به آزادی ها در مدارس، درخواست انتقاد از صلیب (...). آموزش دینی اسلامی

عنوان شرکت حقوق عمومی اسلام در آلمان به شود، به دلیل وجوده رسمیت شناخته نمی های متعدد و عدم وجود نماینده واحدی از جریان این مذهب که طبق قانون آلمان ضروری است

آلمان یک کشور سکولار به معنای همانطور که شناسیم، نیست. روابط نزدیکی ما در فرانسه می میان کلیساها و دولت (در سطح فدرال و ایالات) ها پس وجود دارد که ناشی از نقشی است که آن ها و در زمان اتحاد دوباره آلمان دراز جنگ اندسال ۱۹۸۹ ایفا کرده

ها در دولت شبیه به یک شرکتموقعیت آن طور خاص، کلیساهای کاتولیک و است. به پروتستان که اکثریت زیادی دارند، مأموریتی در کنند. همانند راسهای منافع عمومی دریافت می ها از زمان دیگر ادیان (از جمله یهودیت)، آن جمهوری وایمار در سال ۱۹۱۸، وضعیت های حقوق عمومی» را دارند. امروز «شرکت نیز کلیساها از خودمختاری کامل در سازماندهی ها ۱۰٪ از مالیات بر درآمد را برخوردارند. آن های کنند و با سایر نهادها، برنامه دریافت می کنند. ادیو و تلویزیون را کنترل می

اراسموس، ۱۵۲۹، کتابخانه ملی فرانسه،
MED ها و آثار باستانی ها، مدال مسکه
SIF 2186

چند مذهبی

روسیه

طبق قانون اساسی سال ۱۹۹۳، روسیه پس از اتحاد جماهیر شوروی یک کشور سکولار است. در ماده ۱۴ عنوان دین‌تواند به‌این قانون آمده است که «هیچ دینی نمی رسمی یا دین اجباری شناخته شود». با این حال، کنترل های جامعه، مشاهده روزافزون‌فزاینده دولت بر تمام جنبه هایی که‌کلیسای روسیه در فضای عمومی و آزار و اذیت های مذهبی گزارش شده است،توسط بسیاری از اقلیت اند تا معنای واقعی این اصل سکولاریسم تحت‌باعت شده تأثیر قرار گیرد

قانون آزادی وجدان که در سال ۱۹۹۰ اعلام شد، بخشی از روند دموکراتیزه شدن پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی بود. با این حال، این قانون «نقش ویژه مسیحیت ارتدوکس در تاریخ روسیه، در تکامل و توسعه روحانیت شناسد و در عین حال برو فرهنگ آن» را به رسمیت می احترام به مسیحیت، اسلام، بودیسم، یهودیت و «دیگر ادیانی که بخشی از میراث تاریخی مردم روسیه هستند» کندتأکید می

طور واقعی به رسمیت شناخته‌در واقع، تنها چهار دین به اند – مسیحیت ارتدوکس، اسلام، یهودیت و بودیسم – و شده ای‌های ویژه‌کلیسای ارتدوکس روسیه به وضوح از حمایت ها را‌ها برخوردار است و بیشترین کمک‌از سوی دولت کند. متروپولیت و سپس پاتریارک کیریل از دریافت می مسکو (که در سال ۲۰۰۹ انتخاب شد)، همیشه بر مرکزیت دین تأکید کرده و مدرنیته را رد کرده است. او در سنتی قرار دارد (که اصول دگترین اجتماعی کلیسای ارتدوکس روسیه در سال ۲۰۰۰ پذیرفته شد) که در آن آزادی وجدان کندیابدا از دین خود حفاظت می

های کلیسای‌فراتر از مسائل اخلاقی مذهبی و تلاش گیری برخی از نهادهای آموزشی و ارتدوکس برای بازپس فرهنگی به دلیل سکولاریزاسیون جامعه پس از شوروی، دین ارتدوکس در درجه اول یک مرجع مهم و جمعی برای های کامل‌سنت و فرهنگ روسی است. در عین حال، نسل همچنان تحت تأثیر ضدکلیسایسم به ارث رسیده از دوره شوروی قرار دارند

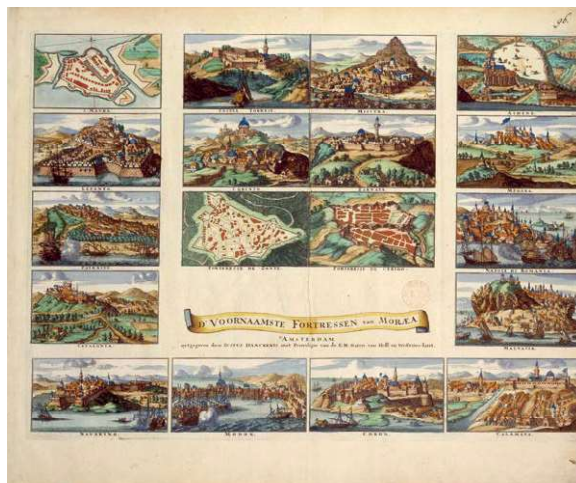
هاپوستر روسی، « کسانی که مخالف سوسیالیست هستند»، ۱۹۱۷-۱۹۲۱، کتابخانه ملی فرانسه، ENT QB-1-FT6

مذهب به عنوان عامل هویت ملی

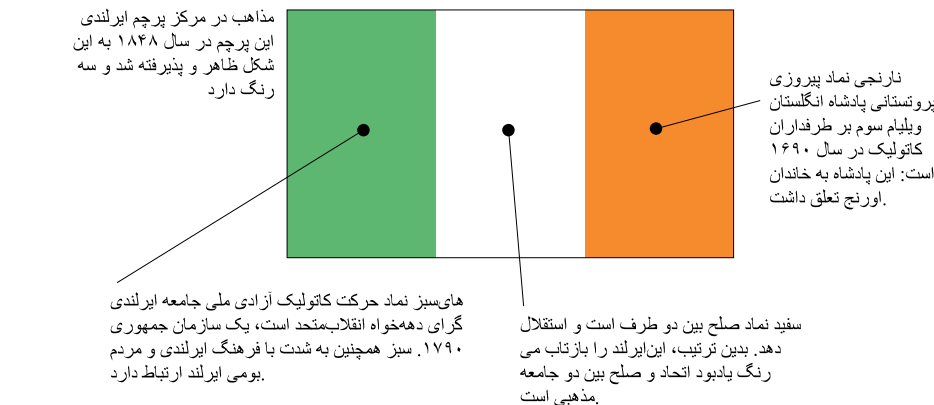
یونان در ماده ۳ قانون اساسی یونان آمده است که «دین غالب در یونان دین کلیسای ارتدوکس شرقی مسیح است». ها و آموزش مذهبی روحانیون رادولت حقوق، مستمری ها کلیساها را تأمین مالی کرده وکند. آن‌پر داخت می طور صریح حقوق کلیسای‌کند و به‌نگهداری می شناسندارتدوکس را به رسمیت می کند: «هر دینی کمتر مورد سایر ادیان، ماده ۱۳ بیان می شناخته شده باشد، آزاد است و مراسم عبادت آن بدون مانع شود که‌شود. اجازه داده نمی‌تحت حمایت قوانین انجام می اجرای مراسم مذهبی به نظم عمومی یا اخلاق عمومی ...»آسیب برساند ساختارهای نمایندگی ادیان یهودی و مسلمان تنها کسانی دهد.‌ها می‌هستند که قانون یونان شخصیت حقوقی به آن توانندسایر ادیان تحت قوانین خصوصی قرار دارند اما می هایی به نام خود داشته باشند. تمام ادیان از مالیات‌داری بی‌ر داریی معاف هستند

ایرلند درصد از جمعیت ایرلند کاتولیک هستند. قانون ۹۴ ها از آن‌اساسی ۱۹۳۷ به نام «تثلیث مقدس که تمام قدرت های‌گیرد» تصویب شد. این قانون مسئولیت‌سرچشمه می کند،ای برای دولت در قبال دین شناسایی می‌سختگیرانه عنوان دین رسمی کشور اما از سال ۱۹۷۲ دیگر دینی به کندوجود ندارد و دولت هیچ دینی را تأمین مالی نمی با این حال، کلیسای کاتولیک ایرلندی همچنان نقش بسیار کند،طور کلی در جامعه ایفا می‌مهمی در آموزش و به وزن اخلاق در این کشور سنگین است و قوانین این طور مثال، توهین به‌کنند؛ به‌وضعیت را منعکس می شود. ممنوعیت سقط‌مقدسات با شدت زیادی مجازات می رسد کاهش‌نظر می‌چنین که قبلاً یک اصل قوی بود، به یافته است، چرا که اخیراً موارد استثنا مورد پذیرش قرار اندگرفته

املاک، درآمد و ارث ای را برای اقلیت‌پیمان لوزان در سال ۱۹۲۳ رژیم ویژه مسلمان در تراس غربی ایجاد کرد. سه ناحیه آن تحت رهبری یک مفتی قرار دارند که در زمینه حقوق خانواده و ارث، همچنین مسائل مذهبی، بر جامعه خود صلاحیت دارد بینی‌در مورد آموزش، ماده ۱۶ بند ۲ قانون اساسی پیش کند که آموزش «یک مأموریت اساسی دولت است» و می باید «آگاهی ملی و مذهبی و همچنین تربیت شهروندان آزاد آموز را توسعه دهد. الزام به اینگو مسئول» هر دانش معلمان از دین ارتدوکس باشند لغو شده است و از سال ۲۰۰۴، آموزش مذهبی دیگر الزامی نیست در سال ۱۹۹۸، صدها روشنفکر یک طومار امضا کرده و خواستار جدایی کلیساها از دولت شدند، اما تأثیری نداشت. با این حال، بحث همچنان ادامه دارد و در سال ۲۰۰۰ های شناسایی متوقف شد، این‌زمانی که ثبت دین در کارت بحث دوباره زنده شد

Plans de villes de Grèce, 1640, BnF, Cartes et plans, GE DD 894 (96)

صیروس اوندیلاددزه